

Wiad. entomol.	18 (2): 69-76	Poznań 1999
----------------	---------------	-------------

Rhopalodontus strandi LOHSE, 1969 i *Cis hanseni* STRAND, 1965
– nowe dla fauny Polski gatunki chrząszczy oraz nowe dane
o rozmieszczeniu i ekologii kilkudziesięciu innych
gatunków z rodziny *Ciidae* (Coleoptera)

Rhopalodontus strandi LOHSE, 1969 and *Cis hanseni* STRAND, 1965 – species
new to the Polish fauna and new data on the distribution and ecology of
some other species of *Ciidae* (Coleoptera)

ROMAN KRÓLIK

Nadleśnictwo Kluczbork, ul. Mickiewicza 8, 46-200 Kluczbork

ABSTRACT: *Rhopalodontus strandi* LOHSE, 1969 and *Cis hanseni* STRAND, 1965 are new to the Polish fauna. New regional records and data on the ecology of 23 species are given.

KEY WORDS: *Coleoptera*, *Ciidae*, *Rhopalodontus strandi*, *Cis hanseni*, new records, distribution, ecology, Poland.

Niewielka rodzina *Ciidae* jest dość dobrze reprezentowana w faunie Polski. Większość danych o występowaniu poszczególnych gatunków w naszym kraju opiera się na znaleziskach z przełomu XIX i XX wieku. Ostatnie badania przyczyniły się do lepszego poznania rozsiedlenia niektórych, szczególnie rzadziej spotykanych i mało znanych gatunków (BOROWIEC 1991, 1993). Wykazano również wiele gatunków z terenów dotychczas słabo zbadanych: Puszczy Białowieskiej i Podlasia (KUBISZ, SZWAŁKO 1991; BOROWIEC i in. 1992), Sudetów Wschodnich (BOROWIEC 1993; BOROWIEC, KANIA 1994), Bieszczadów (BOROWIEC, KANIA 1995) i Babiej Góry (SZAFRANIEC 1993, 1994, 1997).

W niniejszej pracy autor wykazał szereg nowych stanowisk wzbogacając informacje faunistyczne oryginalnymi danymi o biologii poszczególnych gatunków.

Wszystkie okazy dowodowe znajdują się w kolekcji autora i jeżeli nie jest to zaznaczone w tekście zostały przez niego złowione.

Octotemnus glabriculus (GYLLENHAL, 1827)

- Górny Śląsk: Kluczbork (UTM: CB05), 28 IV 1991, 2 exx., w owocniku huby *Trametes* sp.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Ojcowski Park Narodowy – Wąwóz Jamki (DA16), 7 I 1984, 2 exx. z owocników różnych hub, leg. D. KUBISZ; rez. „Kajasówka” ad Kraków (DA04), 4 IV 1987, 1 ex. w owocniku huby *Trametes* sp.; Złoty Potok ad Częstochowa (CB81), 21 IV 1987, 1 ex. w owocniku huby na buku *Fagus sylvatica* L.

Gatunek znany z nielicznych stanowisk w kraju, przy czym z wielu krain jeszcze nie wykazany. Z Górnego Śląska podawany ponad 130 lat temu. Z Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej przed 90 laty.

Rhopalodontus perforatus (GYLLENHAL, 1813)

- Górny Śląsk: Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Święciny, oddz. 240 (YS05), 5 XI 1998, 4 exx. w owocniku huby *Fomes* sp. na *Fagus sylvatica* L.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Ojcowski Park Narodowy – Wąwóz Jamki (DA16), 7 I 1984, 2 exx. z owocników różnych hub, leg. D. KUBISZ.

Większość danych o występowaniu tego gatunku w Polsce pochodzi z początku XX wieku. Warto więc przytoczyć powyższe stanowiska, tym bardziej, że może być mylony z innymi gatunkami z tego rodzaju, występującymi w Europie Środkowej. Część doniesień może dotyczyć gatunku następnego, wymienionego w tej pracy.

Rhopalodontus strandi LOHSE, 1969

- Puszcza Białowieska: Białowiecki Park Narodowy (BPN), oddz. 400D (FD94), 24 VI 1997, 1 ex.
- Górny Śląsk: Lasowice Małe ad Kluczbork (CB04), 12 VI 1997, 1 ex. w pułapce feromonowej na drwalnika paskowanego; Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Święciny, oddz. 240 (YS05), 5 XI 1998, 6 exx. w owocniku huby *Fomes* sp. na *Fagus sylvatica* wraz z *Rh. perforatus* (GYLL.).
- Roztocze: Roztoczański Park Narodowy – rez. „Nart” (FB40), 4 exx. wyhodowane z owocników różnych hub zebranych w latach 1984–1986, leg. D. KUBISZ et P. SZWAŁKO.

Gatunek nowy dla Polski. Opisany stosunkowo niedawno na podstawie okazów znalezionych w Norwegii i Finlandii i nie uwzględniony w faunie Europy Środkowej przez LOHSE’go i LUCHT’a (1992). Dobre cechy diagnostyczne oraz rysunki samczych narządów kopulacyjnych przedstawia LOHSE (1969). Wymieniona praca zawiera klucz do europejskich gatunków z rodzaju *Rhopalodontus* MELLIÉ. Warto z niego skorzystać, gdyż poza wyżej wymienionymi gatunkami uwzględnia on również niedawno wykazany z Polski

gatunek *Rh. baudueri* AB. (BOROWIEC 1991) oraz możliwy do znalezienia w Polsce *Rh. novorossicus* REITT. Sądząc po rozmieszczeniu dotychczasowych stanowisk, *Rh. strandi* może być odszukany również w innych częściach kraju.

Sulcaxis affinis (GYLLENHAL, 1827)

- Górny Śląsk: Blachownia ad Częstochowa (CB52), 12 V 1990 oraz 11 V 1991, 2 exx. w owocnikach hub *Trametes* sp. na ściętej lipie *Tilia* sp.
Nie podawany z Górnego Śląska od ponad 120 lat.

Sulcaxis fronticornis (PANZER, 1806)

- Górny Śląsk: Bąków ad Kluczbork (CB15), 9 III 1991, 4 exx. z owocnika grzyba rosnącego na próchnie kultywaru topoli czarnej *Populus × euramericana*; Budzów ad Kluczbork (CB15), 6 VIII 1994, 1 ex. z owocnika grzyba *Trametes hirsuta* (WULF. ex FR.) PIL. na jesionie *Fraxinus excelsior* L.
Po raz ostatni podany z tej krainy ponad 80 lat temu.

Cis lineatocribratus MELLIÉ, 1849

- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Złoty Potok ad Częstochowa (CB81), 21 IV 1987, 4 exx. w owocniku huby na *Fagus sylvatica* L.
Rzadko spotykany gatunek. Z wyżej wymienionego stanowiska i krainy podany 90 lat temu.

Cis nitidus (FABRICIUS, 1792)

- Górny Śląsk: Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Zameczek, oddz. 137 (BB94), 7 III 1991, 3 exx. w owocniku huby *Ganoderma applanatum* (PERS. ex WALLR.) PAT. na *Fagus sylvatica*; Blachownia ad Częstochowa (CB52), 7 VIII 1993, 2 exx. z próchną świerka *Picea abies* KARST.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Ojcowski Park Narodowy – Wąwóz Jamki (DA16), 7 I 1984, 2 exx. z owocników różnych hub, leg. D. KUBISZ.
Z Górnego Śląska notowany ostatnio przed 120 laty. Nowy dla Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej.

Cis hanseni STRAND, 1965

- Puszcza Białowieska: BPN, oddz. 399A (FD94), 26 VI 1990, 6 exx. wyhodowanych wraz z licznymi osobnikami *Cis jacquemartii* MELL. z owocnika huby *Fomes* sp. na brzozie *Betula* sp., wylęg 25 II 1991.
Gatunek nowy dla Polski. Opisany z Danii, później odnaleziony w Szwecji, Niemczech i Austrii. W swej pracy LOHSE (1967) zamieścił dobry rysunek narządu kopulacyjnego samca, który pozwala w sposób pewny odróżnić

ten gatunek od niezmiernie podobnych: *C. lineatocribratus* MELL., *C. glabratus* MELL. oraz *C. jacquemartii* MELL. Dobrą cechą jest również punktowanie pokryw, które ma tendencję do tworzenia rzędów, lecz nie tak regularnych i wyraźnych jak obserwuje się to u *C. lineatocribratus*.

Cis glabratus MELLIE, 1849

- Puszcza Białowieska: BPN, oddz. 398C (FD94), 26 IX 1998, 1 ex.
- Wzgórza Trzebnickie: Borowa Oleśnicka (XS57), 25 V 1991, 1 ex.
- Górny Śląsk: Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Lasowice Małe, oddz. 189 (CB04), 23 V 1991, 5 exx. w owocniku huby *Fomitopsis pinicola* (Sw. ex Fr.) P. KARST. na *Picea abies*; Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Zofiówka, oddz. 155 (CB15), 18 X 1998, 1 ex. w czerwono próchniejącym drewnie jodły *Abies alba* MILL.; Tuły ad Kluczbork (BB94), 21 X 1997, 1 ex.
- Sudety Wschodnie: Jarnołówce ad Prudnik (XR77), 18-19 VI 1991, 2 exx.
- Beskid Zachodni: Barania Góra – Dolina Czarnej Wisłki (CV59); 26 VIII 1996, 1 ex. z owocnika huby na *Picea abies*.

Z wszystkich wymienionych tu krain podawany ponad 75 lat temu. Według obserwacji własnych częściej spotykany na owocnikach hub rosnących na drzewach iglastych.

Cis jacquemartii MELLIE, 1849

- Puszcza Białowieska: BPN, oddz. 399 (FD94), 30 IV 1990, 1 ex. wyhodowany z owocnika *Fomes* sp. na grabie *Carpinus betulus* L., wylęg VI 1990; oddz. 399A (FD94), 26 VI 1990, liczne exx. z owocnika huby *Fomes* sp. na *Betula* sp., wylęg 25 II 1991.
- Górny Śląsk: Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Świąciny (YS05), 5 XI 1998, 1 ex. w owocniku huby *Fomes* sp. na *Fagus sylvatica*.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Złoty Potok ad Częstochowa (CB81), 21 IV 1987, 2 exx. w owocniku huby na pniaku *Fagus sylvatica*.
- Sudety Wschodnie: Jarnołówce ad Prudnik (XR77), 18-19 VI 1991, 2 exx.

Jeden z pospolitszych gatunków w rodzaju. Z wymienionych wyżej krain podawany prawie 90 lat temu.

Cis comptus GYLLENHAL, 1827

- Górny Śląsk: 2 km na północ od wsi Świąciny ad Kluczbork (YS05), 1 VIII 1993, 2 exx. w owocniku huby na pniaku w stadium silnego rozkładu.
- Rzadki gatunek. Z wyżej wymienionej krainy podany raz, przed 90 laty.

Cis striatulus MELLIE, 1849

- Puszcza Białowieska: oddz. 107A (FD95), 22 VI 1992, 2 exx.
- Górny Śląsk: Lubliniec ad Częstochowa (CB31), 5 V 1994, 1 ex.

Rzadko poławiany gatunek. Z wielu krain jeszcze nie podawany. Nowy dla obu wymienionych krain.

Cis micans (FABRICIUS, 1792)

- Górny Śląsk: Kluczbork (CB05), 22 IV 1994, 1 ex. z owocnika grzyba na dębie *Quercus* sp.

Z Górnego Śląska podawany 90 lat temu.

Cis setiger MELLIE, 1849

- Górny Śląsk: Kluczbork (CB05), 22 IV 1994, 1 ex. z owocnika grzyba na *Quercus* sp.
- Sudety Wschodnie: Jarnołtówek ad Prudnik (XR77), 18–19 VI 1991, 2 exx.

Gatunek rzadko spotykany. Znany tylko z 8 krain (BURAKOWSKI i in. 1987; BOROWIEC 1990). Z Sudetów Wschodnich podawany ponad 85 lat temu. Nowy dla Górnego Śląska.

Cis boleti (SCOPOLI, 1763)

- Górny Śląsk: Kluczbork (CB05), 23–28 IV 1991, 1 VIII 1993, 22 IV 1994, liczne exx. z owocników różnych hub.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: rez. „Kajasówka” ad Kraków (DA04), 4 IV 1987, 1 ex. w owocniku huby *Trametes* sp.; Złoty Potok ad Częstochowa (CB81), 21 IV 1987, 2 exx. w owocniku huby na *Fagus sylvatica*.

W Polsce najpospolitszy gatunek z rodzaju. Z wymienionych krain podawany ponad 80 lat temu.

Cis rugulosus MELLIE, 1849

- Puszcza Białowieska: oddz. 126C (FD95), 22 VI 1991, 1 exx.
- Górny Śląsk: Blachownia ad Częstochowa (CB52), 11 V 1991, 3 exx. w owocniku huby *Trametes* sp. na *Tilia* sp.

Gatunek bardzo podobny do *C. boleti* (SCOP.) i niekiedy spotykany wraz z nim lecz znacznie rzadszy. Przy braku materiału porównawczego pewność oznaczenia daje porównanie aparatu kopulacyjnego samca z odpowiednimi rysunkami np. w pracy LOHSE'go (1967). Znany z 6 krain. Nowy dla Puszczy Białowieskiej i Górnego Śląska.

Cis punctulatus GYLLENHAL, 1827

- Górny Śląsk: Blachownia ad Częstochowa (CB52), 7 VIII 1993, 1 ex. w owocniku huby na *Betula* sp.

Bardzo rzadko spotykany w Polsce gatunek. Podany jedynie z Roztocza oraz ogólnikowo ze Śląska. Powyższe stanowisko potwierdza jego występowanie na Górnym Śląsku.

Cis castaneus MELLIE, 1849

- Górny Śląsk: Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Zofiówka, oddz. 155 (CB15), 18 X 1998, 1 ex. w czerwono próchniejącym drewnie *Abies alba*.
- Wyżyna Krakowsko-Wieluńska: Złoty Potok ad Częstochowa (CB81), 4 IV 1988, 2 exx. w owocniku huby *Fomes* sp. na *Fagus sylvatica*.

Drobnych rozmiarów gatunek o niedostatecznie poznanym rozsiedleniu, może być mylony z podobnym *C. fagi* WALT. Znany do niedawna z 6 krain. Wykazany ostatnio z Puszczy Białowieskiej (BOROWIEC i in. 1992), Gór Świętokrzyskich (BOROWIEC 1990) oraz z Beskidu Zachodniego (SZAFRANIEC 1997). Nowy dla obu wcześniej wymienionych krain.

Cis fissicornis MELLIE, 1849

- Puszcza Białowieska: oddz. 632D (FD72), 25 VI 1991, 2 exx.
- Górny Śląsk: Tuły ad Kluczbork (BB94), 16 IV 1998, 10 exx. w owocniku huby *Daedalea quercina* (L.) ex FR. na pniu starego dębu szypułkowego *Quercus robur* L.

Bardzo rzadko spotykany gatunek. Znany z nielicznych stanowisk Europy Środkowej i Wschodniej. W Polsce podany jedynie z Beskidu Wschodniego (BURAKOWSKI i in. 1987), Dolnego Śląska (BOROWIEC 1990) oraz Beskidu Zachodniego (SZAFRANIEC 1993). Nowy dla polskiej części Puszczy Białowieskiej i Górnego Śląska.

Stanowisko w miejscowości Tuły mimo starań autora zostało bezmyślnie zniszczone. „Specjalista – chirurg drzew” uznał wszystkie próchniejące i stare, przydrożne dęby za niepotrzebne i wyznaczył do wycięcia, co też z dużym pośpiechem wykonano wiosną 1998 roku.

Cis dentatus MELLIE, 1849

- Górny Śląsk: Nadleśnictwo Kluczbork – Leśnictwo Zofiówka, oddz. 155 (CB15), 18 X 1998, 1 ex. w czerwono próchniejącym drewnie *Abies alba*.

Nadzwyczaj rzadki gatunek. Znany z nielicznych krain południowych oraz Puszczy Białowieskiej. Ze Śląska podawany tylko ogólnikowo. Nowy dla Górnego Śląska.

Cis bidentatus (OLIVIER, 1790)

- Sudety Wschodnie: Jarnońtówek ad Prudnik (XR77), 18–19 VI 1991, 2 exx.
Z wyżej wymienionej krainy notowany raz przed 145 laty.

Cis alni GYLLENHAL, 1813

- Pobrzeże Bałtyku: Gdańsk - Morena (CF43), 8–9 VIII 1990, 2 exx. z leżących na ziemi, próchniejących gałęzi *Tilia cordata* MILL.
W Polsce znany z nielicznych stanowisk w 11 krainach. Nowy dla Pobrzeża Bałtyku.

Cis festivus (PANZER, 1793)

- Beskid Zachodni: Wojkowa ad Krynica (DV96), 17 IV 1986, 1 ex. pod przegrzybiałą korą *Fagus sylvatica*.
Ostatni raz podany z tej krainy 60 lat temu.

Dolichocis laricinus (MELLIÉ, 1849)

- Puszcza Białowieska: BPN, oddz. 317A (FD94), 19 V 1999, 2 exx. z owocnika huby na *Picea abies*.
Wszędzie bardzo rzadko spotykany. W Polsce notowany tylko z 3 krain południowych. Nowy dla Puszczy Białowieskiej.

Ennearthron cornutum (GYLLENHAL, 1827)

- Wzgórza Trzebnickie: Borowa Oleśnicka (XS57), 29 VII 1993, 1 ex. z owocnika grzyba na *Quercus robur*.
Ostatni raz notowany z tej krainy przed 100 laty.

SUMMARY

Results of nearly 15-year observations (1984–1999) on the occurrence of *Ciidae* in Poland have been presented: 2 species new to the Polish fauna (*Rhopalodontus strandi* LOHSE, *Cis hansenii* STRAND). The number of species known from particular zoogeographic regions of Poland has increased as follows: 1 species on the Baltic Coast (*Cis alni* GYLL.), 6 species in the Białowieża Forest (*Rh. strandi*, *C. hansenii*, *C. striatulus* MELL., *C. rugulosus* MELL., *C. fissicornis* MELL., *Dolichocis laricinus* (MELL.)), 7 species in Upper Silesia (*Rh. strandi*, *C. striatulus*, *C. setiger* MELL., *C. rugulosus*, *C. castaneus* MELL., *C. fissicornis*, *C. dentatus* MELL.), 2 in Kraków-Wieluń Upland (*C. nitidus* (FABR.), *C. castaneus*) and 1 in Roztocze (*Rh. strandi*). For many species original data on their habitat are given, and their occurrence in many regions has been confirmed after over 60 years.

PIŚMIENICTWO

- BOROWIEC L., 1990: Nowe stanowiska polskich *Ciidae* (Coleoptera). Wiad. entomol., **9**: 91-92.
- BOROWIEC L., 1991: Nowe i rzadkie dla Polski gatunki chrząszczy (Coleoptera). Wiad. entomol., **10**: 198-205.
- BOROWIEC L., 1993: Nowe stanowiska trzech rzadkich gatunków chrząszczy (Coleoptera) z Sudetów Wschodnich. Wiad. entomol., **12**: 227.
- BOROWIEC L., KANIA J., 1994: Chrząszcze (Coleoptera) nowe dla Sudetów Wschodnich. Wiad. entomol., **13**: 197.
- BOROWIEC L., KANIA J., 1995: Chrząszcze (Coleoptera) nowe i rzadkie w faunie Bieszczadów. Wiad. entomol., **14**: 153-157.
- BOROWIEC L., KANIA J., WANAT M., 1992: Chrząszcze (Coleoptera) nowe Puszczy Białowieskiej. Wiad. entomol., **11**: 133-141.
- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J., 1987: Chrząszcze Coleoptera – Cucujoidea, część 3. Kat. Fauny Polski, Warszawa, XXIII, **14**: 7-29.
- KUBISZ D., SZWAŁKO P., 1991: Nowe dla Podlasia i Puszczy Białowieskiej gatunki chrząszczy (Coleoptera). Wiad. entomol., **10**: 5-14.
- LOHSE G. A., 1967: Familie *Cisidae*. [W:] FREUDE H., HARDE K. W., LOHSE G. A., Die Käfer Mitteleuropas, Bd 7. Goecke Evers Verlag, Krefeld: 280-295.
- LOHSE G. A., 1969: *Cisiden Studien IV*. Ent. Bl., **65**: 48-52.
- LOHSE G. A., LUCHT W. H., 1992: Die Käfer Mitteleuropas. 2 Supplementband mit Katalogteil, Bd 13. Goecke Evers Verlag, Krefeld. 375 ss.
- SZAFRANIEC S., 1993: Nowe stanowisko *Cis fissicornis* MELLIÉ, 1849 (Coleoptera, Ciidae) w Polsce. Wiad. entomol., **12**: 305.
- SZAFRANIEC S., 1994: *Cis dentatus* MELLIÉ i *Cis hispidus* (PAYKULL) (Coleoptera, Ciidae) na Babiej Górze. Wiad. entomol., **13**: 133.
- SZAFRANIEC S., (1996) 1997: Nowe dla Babiej Góry gatunki chrząszczy (Coleoptera). Wiad. entomol., **15**: 207-215.